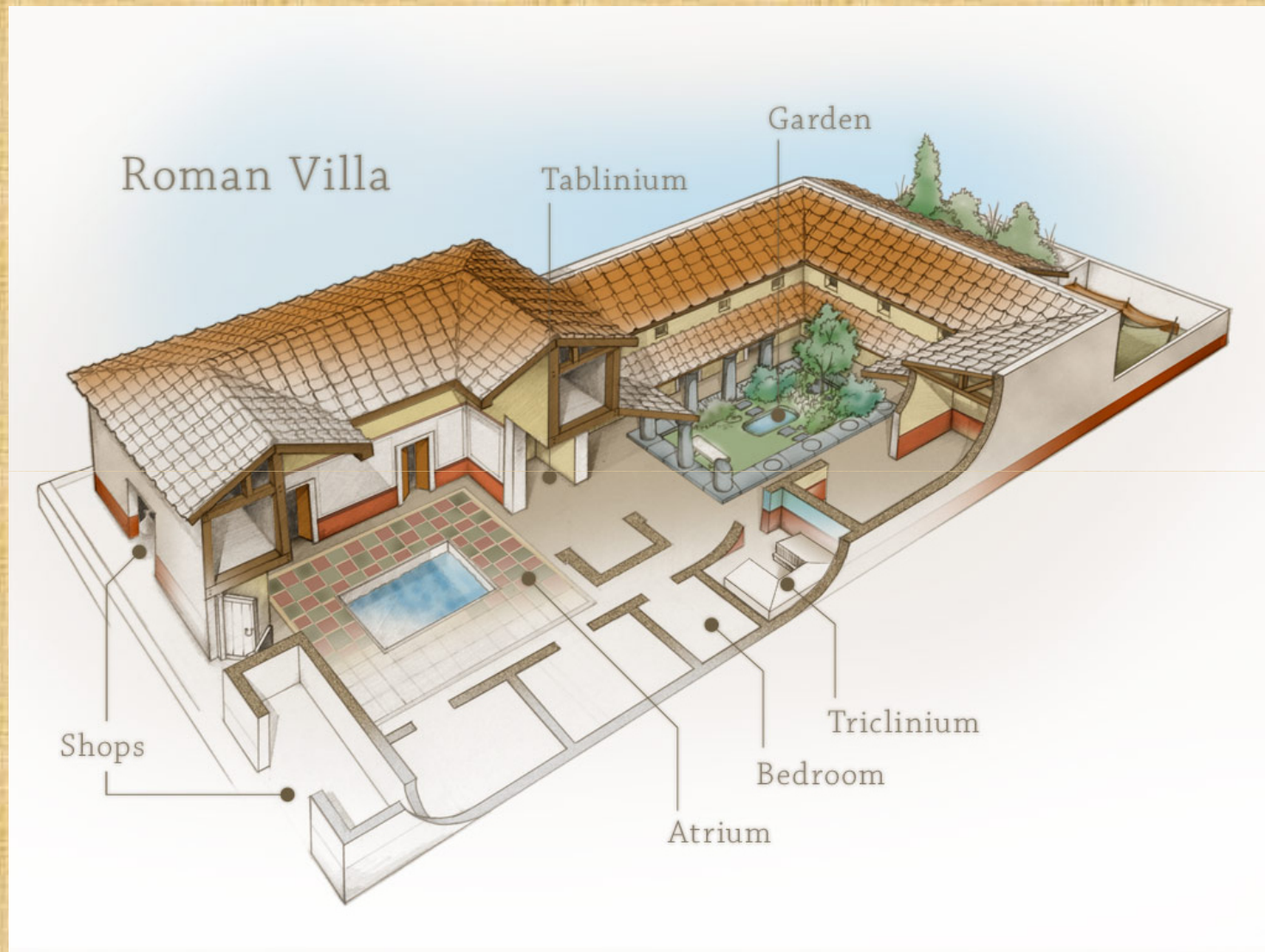

Antické reálie

2. Rím - súkromný život, rodina, výchova, dom

Občianstvo

Republika:

- narodenie – otec uzná dieťa a prijme ho do prvej skupiny, ktorej je členom – rodina
- dostane meno a má rovnaké rodové meno ako zvyšok členov rodiny
- pár dní po narodení je prijatý medzi občanov mesta
- v prípade, že ho otec neuzná - utopené alebo odhodené
- pri dosiahnutí dospelosti – zapísaný cenzorom pri sčítaní, pridelený do príslušnej *tribue* - plniť svoje občianske povinnosti
- tribue pôvodne 3 (Ramnes, Tities, Luceres), celkový počet sa ustálil na 35
- občan ako individualita neexistuje, len v momente prijatia do sociálnych skupín

Principát:

- zmena sociálneho rozloženia - kultúrna revolúcia – individualizmus

Rímske meno

osobné meno – *praenomen*

rodové meno – *nomen gentilicium*

priezvisko – *cognomen*

Osobné mená

- 18 – A (Aulus), Ap, App (Appius), C (Gaius), Cn (Gnaeus), K (Kaeso), D (Decimus), L (Lucius), Mam (Mamercus), M (Marcus), M' (Manius), N (Numerius), P (Publius), Q, Qu (Quintus), S, Sex (Sextus), Ser (Servius), Sp (Spurius), T (Titus), Ti, Tib (Tiberius)

Priezviská

- šíria sa od doby Sullovej, často odrážajú fyzickú alebo morálnu zvláštnosť – Caecus (slepý), Barbatus (fúzatý), Calvus (plešatý), Brutus (hlúpy), Cicero (šošovica)

- postupne sa k prvému priezvisku pridáva druhé, napríklad po dôležitom víťazstve Africanus

- ženy sú označované len rodovým menom otca: dcéra Cornelia Scipiona – Cornelia, prípadne radová číslovka Prima, alebo staršia, mladšia Maior, Minor

Rodina, ženy a deti

familia - spoločenstvo obyvateľov domu – rodičia, deti, prepustenci, otroci

pater familias – autorita pre všetkých členov rodiny, otcom prislúchajú ochranný lárovia, genius, penáti – obetuje im na súkromnom oltári

- najstarší syn po ňom prevezme túto autoritu
- otec má súdnu právomoc nad všetkými členmi rodiny

žena – je len niekoho dcérou, manželkou alebo matkou rímskeho občana, otec alebo manžel sú jej pánmi, ak otec zomrie a nie je vydatá, prechádza pod autoritu

brata, svadbou prechádza pod autoritu manžela

- nie je to ako v Grécku, kde je žena v dome obmedzená na ženskú časť, sú jej zverované kľúče, dom spravuje, rozkazuje služobníctvu a venuje sa jedinej činnosti – pradie vlnu

- môže slobodne vychádzať z domu, zúčastňuje sa aj na politickom živote – nátlakom na manžela alebo verejnou manifestáciou s ostatnými matrónami

- postupná emancipácia a uvoľnenie mravov viedlo k úpadku spoločnosti, ktorému sa snažil zabrániť Augustus svojimi reformami a snahou o návrat k tradičným hodnotám

- manželstvo je výsledkom dohody, žena sa zasnubuje vo veku 6/7 rokov, vydáva sa vo veku 12/13

- úlohou je dať dediča, aby bolo zachované meno rodiny a majetok rodiny

- postupne sa emancipuje - rovnocennejší zväzok, väčšia sloboda

- svadba – tri spôsoby:

a) prijímanie koláča a špaldy – confarreatio – náboženské spojenie manželov za prítomnosti pontifika maxima (patriciovia)

b) otec predal svoju dcéru do moci jej manžela – plebejci

c) usus – žena sa podrobovala manželovi jednoročným spoločným bývaním

- do obdobia principátu v 2. stor. n.l. sa udržal len prvý spôsob, ostatní vstupovali do manželstva na základe obojstrannej dohody, existovala ale aj možnosť zasnub v rannom detstve, čo ale nemalo žiadny vplyv na neskorší výber partnera

- deň svadby sa starostlivo vyberal

- „materská láska“ – moderný pojem, 18. storočie
- pre Rimanov zo začiatku len potreba mať dedičov, vysoká miera detskej úmrtnosti – veľa detí
- ak v manželstve nie je mužský potomok, otec môže dediča adoptovať
- narodenie dieťaťa – slávnostná udalosť, ozdobovali dvere vencami
- možnosť zavrhnúť dieťa (stala sa trestným činom až v treťom storočí)
- matka dieťa kojila a vychovávala do doby asi sedem rokov, na sklonku republiky – kojná a otroci
- rozvod – jednoduchá záležitosť – stačilo, aby manžel poslal prepustenca za manželkou, aby sa vrátila aj so svojím venom k otcovi
- v prípade iniciatívy ženy tá mohla opustiť manžela po dohode s *tutorom*
- deti zostávali u otca

Vzdelávanie

- do 7 rokov – v najstaršom období hlava rodiny
- čítanie, písanie, základy histórie a práva – počiatky vzdelávania,
- od 3. stor. p.n.l. vzdelanie súkromnou záležitosťou boháčov, ale začínajú využívať služby vychovávateľov, zároveň sa otvárajú školy okolo *fora* – otrok odvedie dieťa do školy, kde učí otrok alebo prepustenec

Tri stupne vzdelania:

Základné – *magister ludi* – poskytuje základ vzdelania, deti 7 – 11 rokov

Stredné – *grammaticus* – 12 – 16 rokov – cudzí jazyk, história, zemepis, štúdium literárnych diel – veľkí klasici sú Cicero, Sallustius, Vergilius, Terentius, Homér, Ezop

Vyššie – *rétor* – 16 rokov – rečníctvo, sleduje rečníkov a učí sa rétoriku, v cisárstve sa to odohráva v školách, kde sa vyučuje deklamácia (*suasoria*) a umenie obhajoby (*controversia*), existujú aj vyššie školy pre špeciálne obory, mladí ľudia tiež odchádzajú sledovať prednášky slávnych filozofov – Grécko, Malá Ázia, ostrovy

Školské pomôcky

- drevená tabuľka s vrstvou vosku (*tabula cerata*)
- kovové alebo kostené rydlo (*stilus*) na konci upravené do podoby stierky
- po zvládnutí základov písania sa písalo na papyrusové zvitky atramentom
- pri počítaní si pomáhali rukami – podľa polohy rúk ukazovali jednotlivé číslice, s použitím oboch rúk zvládli aj násobenie

Školský rok

- trval od 23.3. do 19.3. (sviatok Minervy) – deti prinášali darčeky svojim učiteľom
- veľké množstvo voľna – každý ôsmy deň, Saturnálie, štátom uznávané sviatky, letné prázdniny (od polky júla do polky októbra)

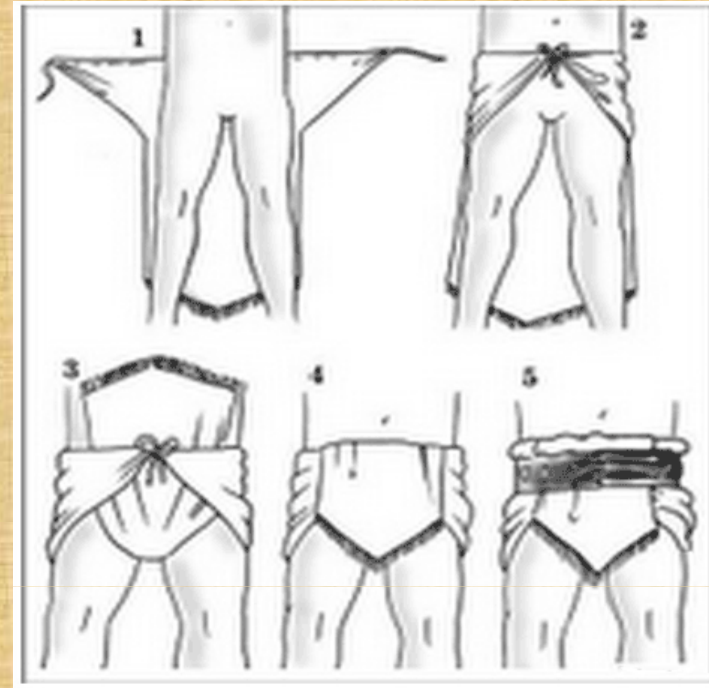
Quintilianus – jediný pedagogický spis –
O výchove rečníka

Mužský odev

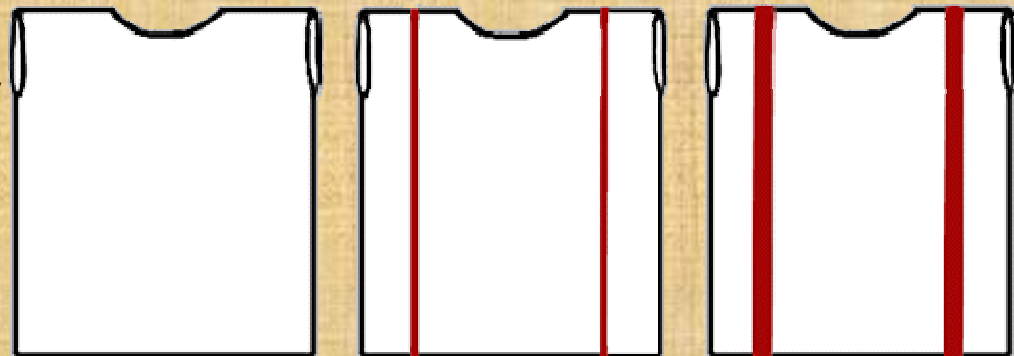
Subligaculum

- spodky

tunika

- bez rukávov, ktorá siaha až po kolená
- vyrobená z nefarbenej vlny, dva kusy látky zošité na ramenách
- *tunica*, *tunica angusticlavia*, *tunica laticlavia*

tóga

- polkruhový tvar, priemer 6 m, šírka 2,5 metra
- k nariadeniu je nutná pomoc otroka
- na začiatku bola užšia, obopínala telo a zakrývala pravú ruku, Gaius Gracchus – potreba oslobodiť pravú ruku, aby mohol lepšie gestikulovať
- o niekoľko storočí je pravá ruka úplne voľná a tóga je na ramene zopnutá sponou
- odznakom slobodného muža a nosí sa len pri ceremóniách a oficiálnych príležitostiach
- je biela, senátori a deti do 17 rokov s purpurovým pruhom (*toga praetexta*)
- vyšívaná alebo zdobená farebnými pruhmi, v období cisárstva aj farebné tógy

toga virilis, toga pura – vlnená, nefarbená tóga nosená dospelým, mužským obyvateľom

toga praetexta – biela tóga so širokým bordovým pruhom, mohli ju nosiť curulský aedilovia

toga pulla – tóga vyrobená z tmavej vlny obliekaná v období smútku

toga candida – umelo vybielení tóga nosená kandidátmi na politické pozície

toga picta – bordová tóga so zlatým lemovaním obliekaná víťazným generálom v deň triumfu, neskôr prevzatá cisármi

toga purpura – varianta predchádzajúceho, nosená kráľmi, niekedy prevzatá cisármi

Plášť

- menej objemný, obliekaný v každodennom živote
- *pallium* (grécky plášť), *lacerna* (galský plášť)
- *paenula* – plášť používaný na cestách, zhotovený z vlny alebo kože, bez rukávov a s kapucou
- pileolus – okrúhla čiapka
- pred slnkom chráni grécky klobúk

Obuv

- sandaly – *solea a caligae*
- calcei - uzatvorené kožené topánky, niekedy červené, pridržiavané tenkými koženými remienkami
- známe sú aj vysoké topánky alebo dreváky

Ženský odev

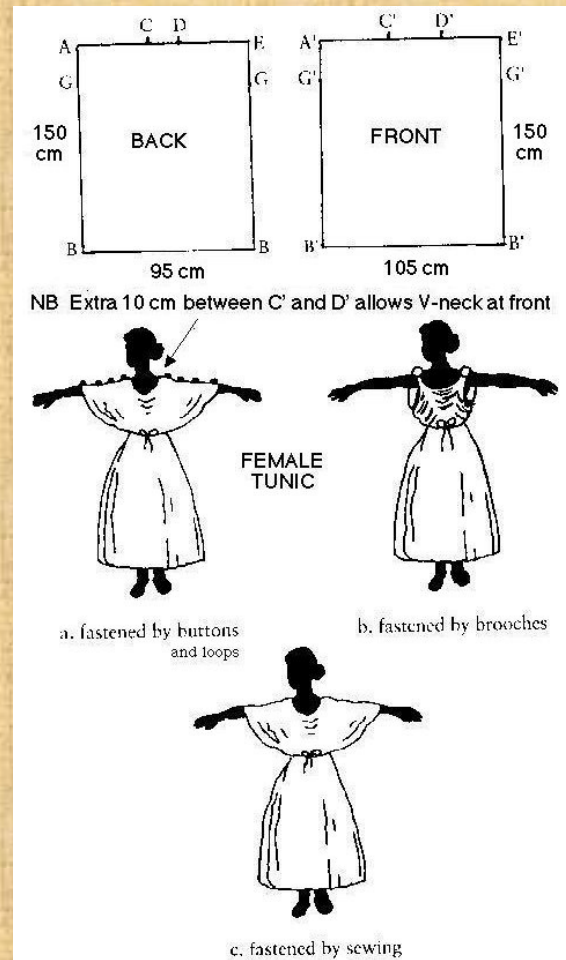
Strophium

- „podprsenka“ - pruh pásky ovinutý okolo tela

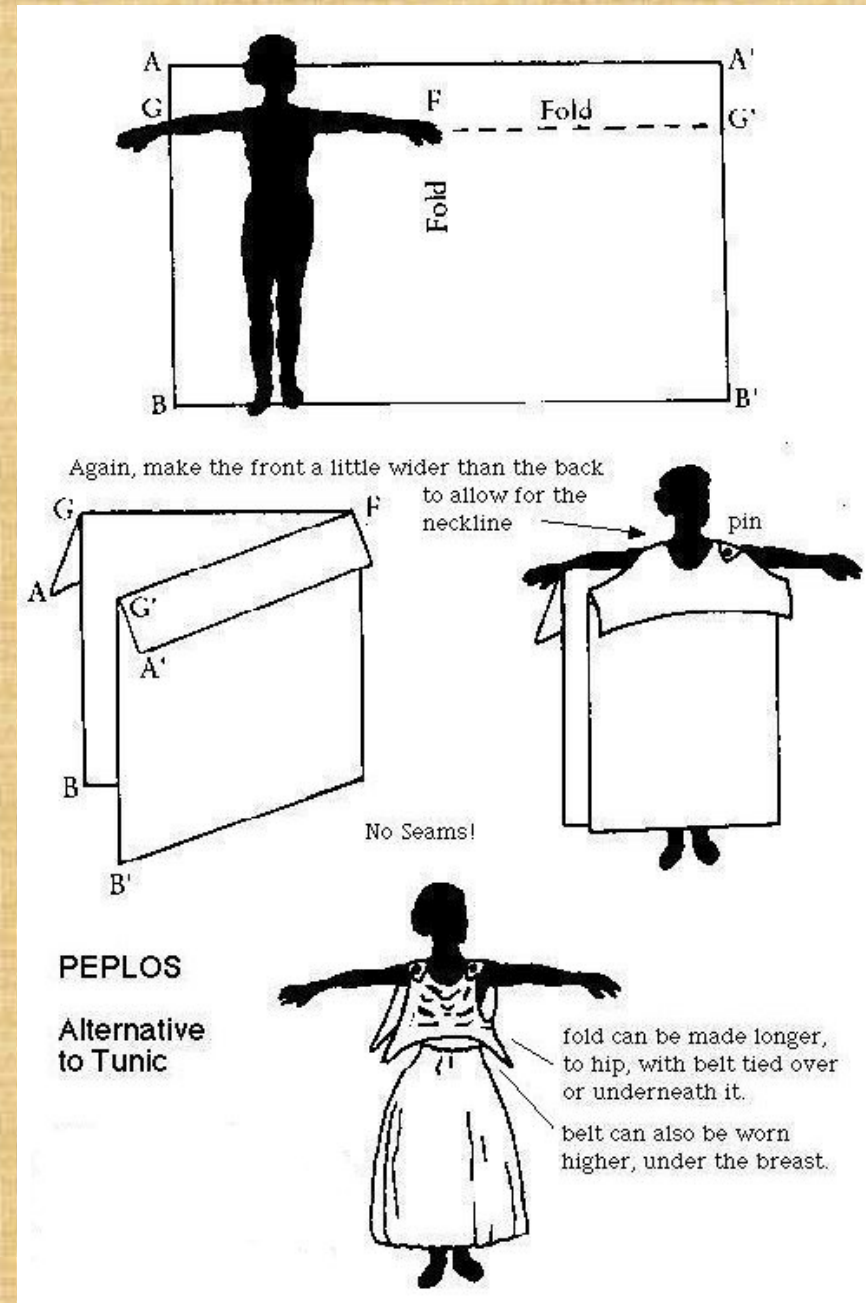
Tunica (chiton)

- základný kus oblečenia, dlhý až po členky, prepasaný opaskom
- dva obdĺžniky spojené na ramenách a zošité od rúk až dole

Peplos

- alternativa k tunike – predný a zadný diel tvorený obdĺžnikovým kusom látky v hornej časti prehnutý
- ďalší záhyb vytvorený prehnutím vrchnej časti *peplu* cez opasok
- prehyb býval rôznej dĺžky – po pás alebo aj kolená
- prepásaný opaskom pod prsiami alebo v páse

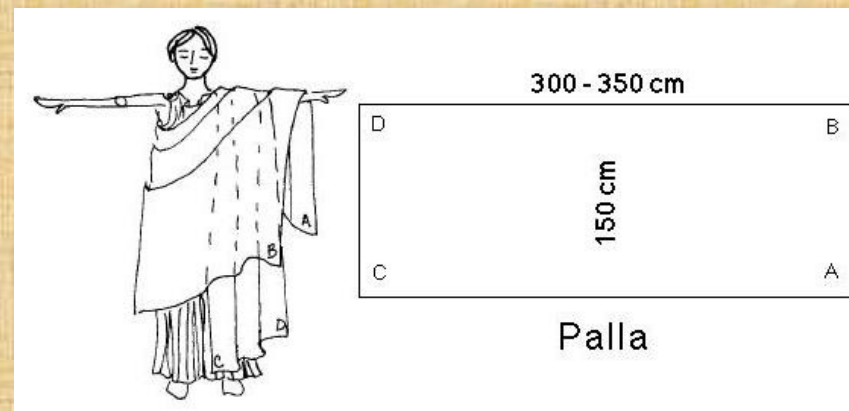
Stola

- nosená na tunike
- obvykle bez rukávov, pripevnená sponami, brožami alebo na ramenách zošitá tak, že látka bola na ramenách nariasená, alebo odstrihnutá do tenkého pruhu
- kus oblečenia, ktorí sa obliekal v chladnom počasí a zahaľoval telo vážených žien (tunika bola dosť priesvitná)
- typický odev pre matrony

Palla (himation)

- dlhý, obdĺžnikový kus látky používaný ako plášť, keď ženy odchádzali z domu
- zakrýval telo a niekedy hlavu
- obliekaný niekoľkými spôsobmi – tesne ovinutý okolo tela, alebo len ležérne prehodený

Ozdoby

- prstene, náhrdelníky, náramky, náušnice
- zložité účesy, príčesky, parochne, od 3. stor. opäť jednoduchší účes
- muži majú krátke zastrihnuté vlasy, holia sa (sicílski holiči zaviedli túto módu), len dospelávajúci muži sa neholia a nestrihajú až do určitého veku, prípadne brada a dlhé vlasy sú znakom smútku. Od 2. stor. sa do módy dostanú fúzy – Hadrián

Režim dňa

- rôzne pre rôzne sociálne skupiny – otroci, nemajetný občan, úradník, robotník, bankár, senátor a jeho klienti, remeselníci
- rozdiely medzi mestom, vidiekom a provinciami,
- základný rámec dňa je však rovnaký
- deň začínal pre všetkých už na úsvite - vykonávali svoje povinnosti – v remeselníckych dielňach, poliach, úradoch, ale aj cisári vybavovali svoje štátnické povinnosti (asi aj kvôli hluku z ulice nemohli spať)...
- služobníctvo ráno upratalo dom
- pán domu sa na lôžku venuje svojim povinnostiam – hlásenie od tajomníka, predáva úlohy na deň, prijíma klientov (pozdrav, predá im malý peňažný obnos)
- ranná toaleta
- raňajkovali v rýchllosti a len niečo malé
- deti s prvým slnkom už sedeli v škole
- ženy dohliadali na upratovanie a venovali sa osobnej hygiene
- pracovný deň trval asi 7 hodín, v zime skôr 6
- okolo jednej alebo druhej – obed alebo odpočinok
- odpoľudnie patrilo návšteve kúpeľov – súkromných alebo verejných, dôležitá súčasť každodenného života
- posledným bodom denného programu bola večera (*cena*) – skôr hostina, ako večera u bohatých obyvateľov – patróni so svojimi klientmi, priatelia, rodina, veľký počet ľudí
- chudobní skromná večera, prípadne šli do verejných krčiem a vývarovní

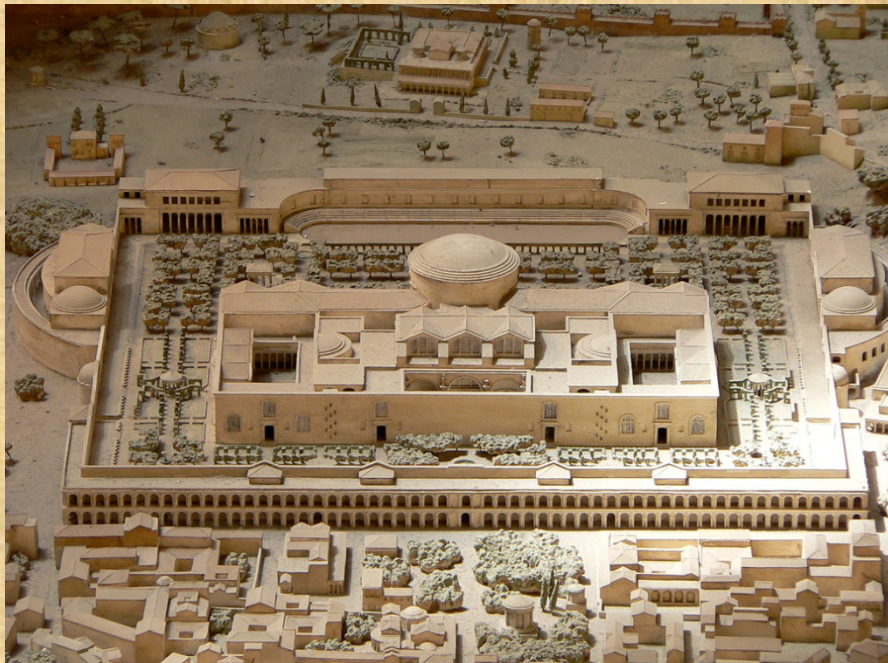
Deň ženy

- matrony – v domácnosti nemuseli pracovať, venovali sa starostlivosti o seba, o deti sa starali pestúnky, navštevovali svoje kamarátky a známe, organizovali stretnutia na ktorých diskutovali o aktuálnych politických a spoločenských problémoch, emancipácia, o literatúre, politike, filozofii, odpoľudnie venovali prechádzkam (pešo alebo v nosítkach) a nákupom
- chudobní celý deň trávili vonku na *fore* – vrcholmi programu bolo ráno, kedy si prevzali peňažný dar od patróna a odpoľudnie, ktoré bolo venované návšteve kúpeľov
- chudobné ženy sa venovali práci v domácnosti, nemali služobníctvo, takže chod domácnosti závisel na nich
- deň aristokracie popisuje Plinius Mladší vo svojom liste cisárovi Trajánovi

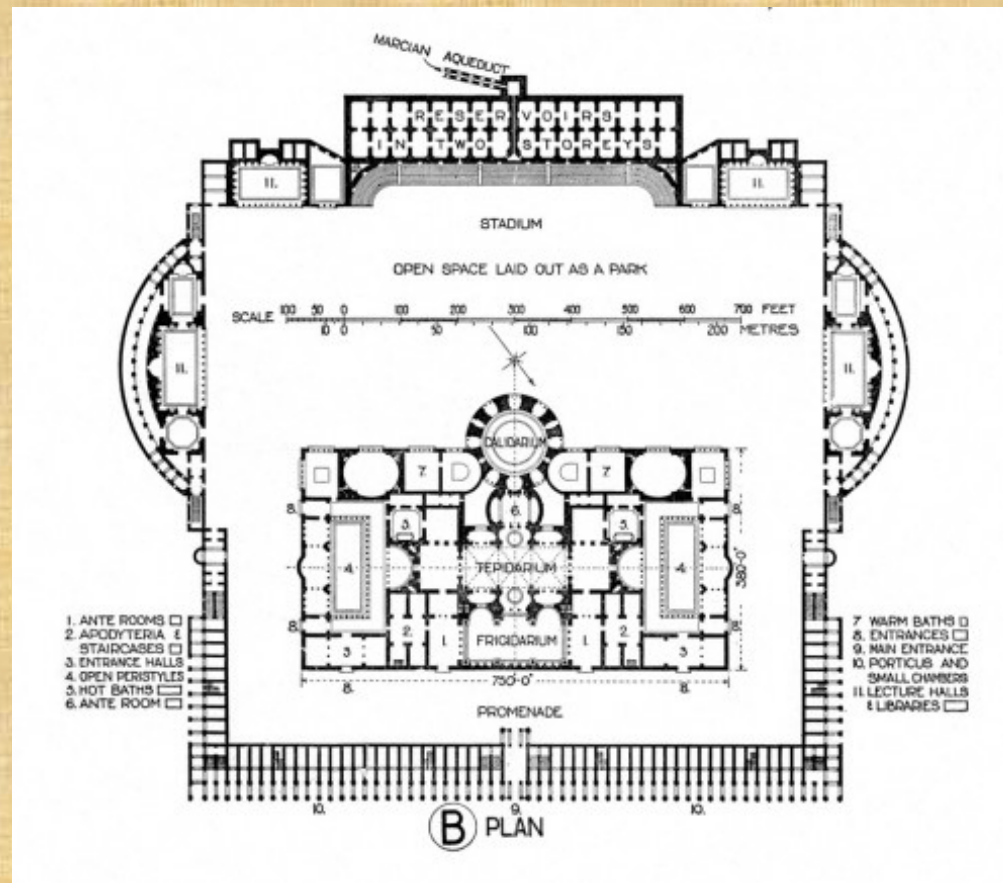
Kúpele

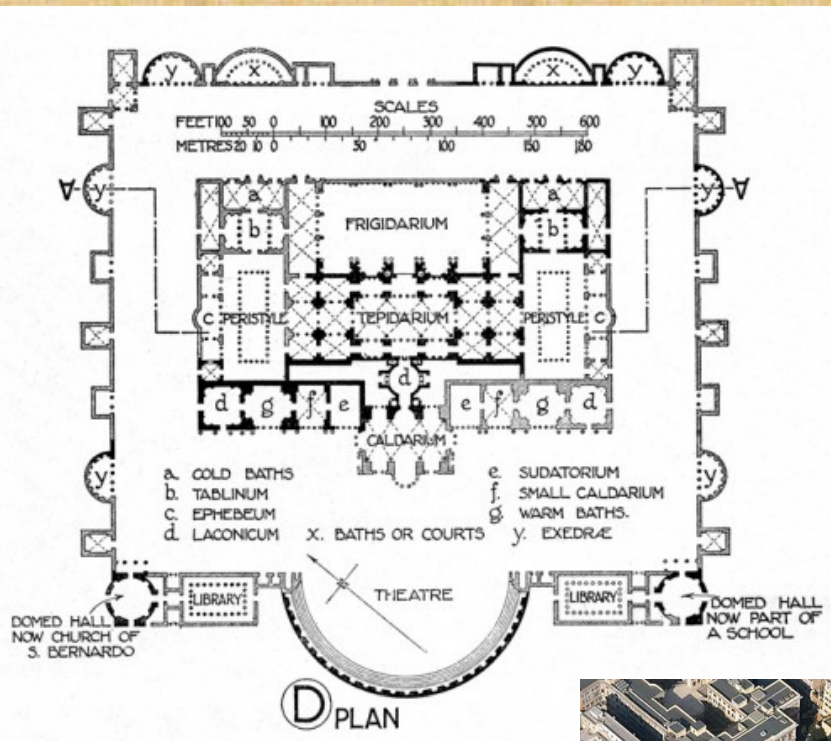
- potreba kvôli neprítomnosti kúpeľní v insulách, postupne začali vznikať malé súkromné kúpele
- balnea od 1. stor. p.n.l., bolo ich približne 180, platilo sa vstupné
- prvé verejné kúpele – thermae – Marcus Vipsanius Agrippa – 19 p.n.l. na Martovom poli, vodu zaisťoval vodovod Aqua Virgo, vstup bezplatný, po smrti odkázané rímskemu ľudu
- 64 n.l. – Neronove kúpele na Martovom poli
- 69 – Vespasianove
- 75 – Titove
- 104 - Trajánove
- 120 – Hadriánove
- v období Marka Aurelia 7 verejných a 400 súkromných kúpeľov

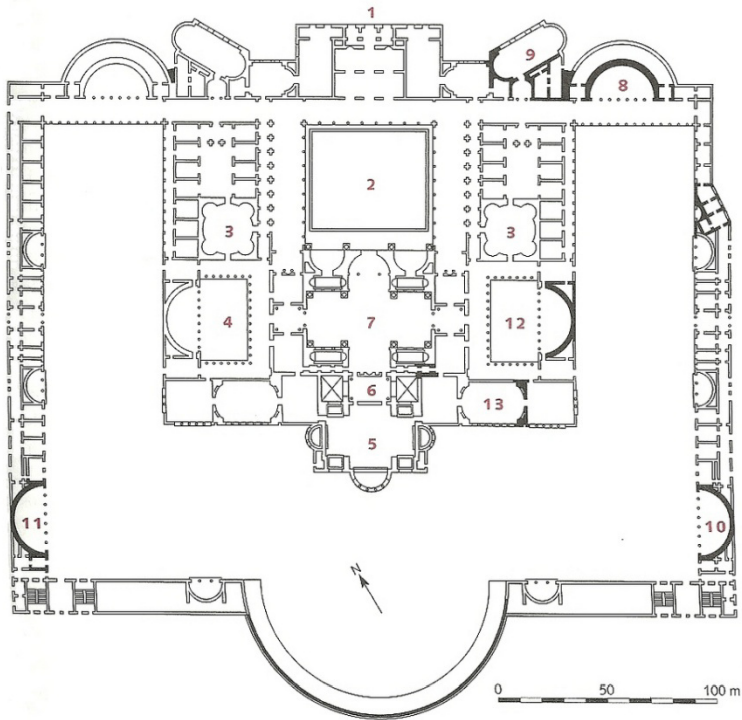

rozsiahly komplex budov – kúpeľňové miestnosti s bazénami, vaňami, palestry, knižnice, priestory určené k oddychu a diskusii

- najprv návštevníci zamierili na cvičisko - *palestra*
- *apodyterium* – šatňa
- *laconicum, caldarium, tepidarium, frigidarium* – mohli rôzne strieďať a opakovať
- vykurovanie – *hypocaustum*
- po kúpeľi – masírovanie a vtieranie vonných a liečivých masť – prospievali kĺbom a kostiam
- vstupné do štátnych kúpeľov bolo nepatrné – bohatí prichádzali v sprievode svojich otrokov

Baths of Trajan. 1 Vestibule. 2 Natatio. 3 Rotunda. 4,12 Palaestrae. 5 Caldarium.
 6 Tepidarium. 7 Frigidarium. 8 Exedra-Nymphaeum. 9 Hall with two apses.
 10,11 Libraries. 13 Hall.

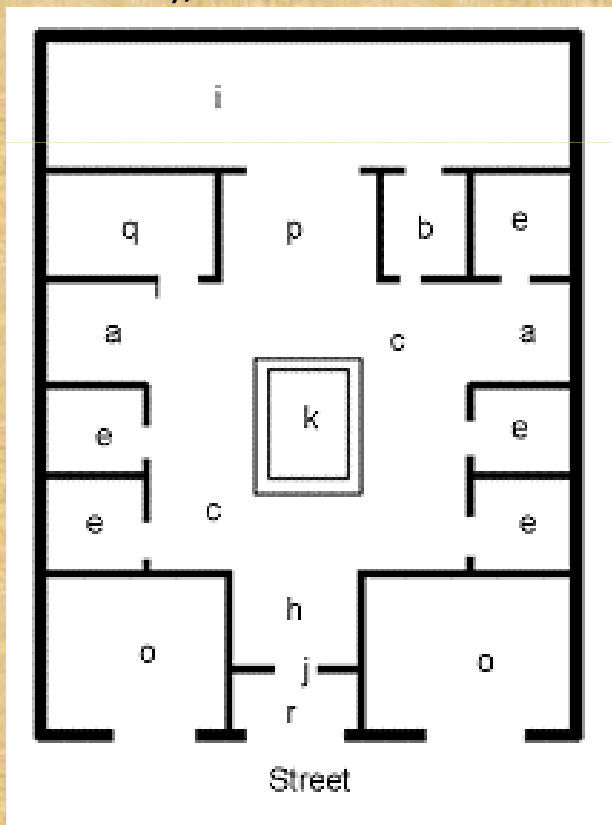

Obydlia

Átriový dom

- pôvodne mali domy tvár chát oválneho tvaru – Romulova chatrč na Palatine
- neskôr je typický rímsky dom pravouhlý, ovplyvnený etruskou architektúrou – pôvodne dvor malého statku obohnáný múrom, ku ktorému priliehala jedna miestnosť – slúžila ako obydlie, na prípravu jedla, bolo jedálňou aj spálňou, nachádzal sa tam aj krb aj oltárik (*lararium*), dvor je väčšinou zo štyroch strán chránený strieškou a uprostred je otvorený priestor, strecha sklonená dovnútra a voda sa zachycuje do nádrže uprostred dvora (*impluvium*)
- postupne okolo dvora pribúdajú miestnosti – vzadu aj vpredu – pracovňa pána domu (*tablinum*), takmer žiadne zariadenie, dom ostáva veľmi skromný

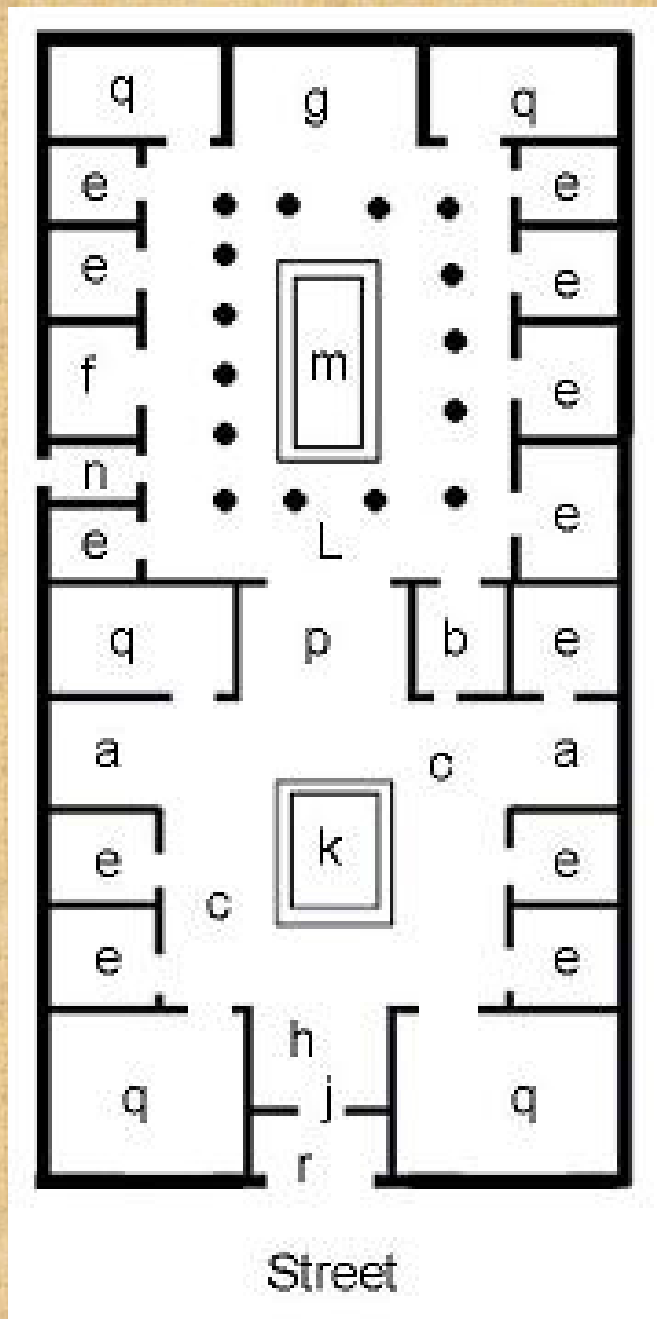
Peristylový dom

- v dôsledku dobývania ďalších území a vplyvom helenizmu – dom sa zväčšuje a skrášľuje – pribúda *peristyl* (miestnosti, kúpele) – obklopený *portikom*
- dve časti domu – *domus a peristyl*

- dom sa skrášľuje – maľby, závesy, drevené truhlice zdobené bronzom a striebrom, stoly, stolíky, svietniky
- nie je pohodlný – zima, vykurované len niektoré miestnosti – *hypokaustum*, miestnosti sú otvorené do nádvorja, osvetľované lampami, okná malé, skôr kvôli vetraniu, alebo žiadne

- fasáda domu je omietnutá omietkou, ktorej funkcia je ochrana pred vlhkom

- vchod do domu je dvojkrídlovými dverami z ulice alebo zo záhrady, za vchodom sa nachádzalo *vestibulum* (niekedy mozaiky, maľby), átrium bola štvorcová miestnosť so stropom uprostred otvoreným a *impluvium*, po stranách spálne (*cubiculum*), jedáleň (*triclinium*), v zadnej strane otvorená miestnosť určená pre pána domu (*tablinum*), kde boli uložené posmrtné masky predkov

- peristyl – možnosť pristavenia ďalších miestností, priestrannej jedálne, spoločenské miestnosti, knižnica, spálne pre hostí, v podkroví bývali miestnosti pre služobníctvo
- peristyl sa stal náhražkou prírody – záhony kvetín, dreviny, umelecké diela, fontány, *piscina*
- kuchyňa s otvoreným ohniskom prípadne pecou na pečenie chleba nemá pevné postavenie v rámci plánu domu, dôležité je umiestnenie tak, aby bola napojená na mestskú kanalizáciu, rovnako aj toaleta
- vo veľkých domoch je možné nájsť súkromné kúpele – *balneum*, rozloha domov sa stále zväčšovala
- výzdoba v domoch bohatých ľudí – maľby, mramorové obloženie, mozaiky

Insula

- domus je nákladné obydlie, nie každý si to môže dovoliť, preto sa stavajú nájomné domy – *insulae* – tri, štyri alebo päť poschodí (cisár Traján obmedzil výšku na 18 m)
- prízemie má ešte dosť priestrané byty, čím vyššie, tým stiesnenejšie
- súčasťou sú balkóny aj veľké okná, takže sú svetlejšie ako domy, len v najvyšších poschodiach boli okná malé a miestnosti stiesnené
- na prízemí boli často obchody, dielne, škola, vývarovne, krčmy a niekedy aj verejné kúpele, ak tam boli obytné priestory – luxusnejšie byty, alebo hlavný nájomca, ktorý prenajímal vyššie poschodia
- nepohodlie: voda a oheň na dvore, zlá kvalita stavby, časté požiare

Villa urbana

- átriový dom s peristylom kombinovaný s hospodárskymi budovami, dielňami, obchodmi, skladiskom – Pompeje
- charakteristické pre menšie mestá so stredne majetným obyvateľstvom zaoberajúcim sa obchodom a remeslom
- líšili sa v rôznych oblastiach Rímskej ríše – napr. v Afrike chýba átrium
- pre súkromné účely si pristavovali poschodie

Villy bohatých

- na pozemkoch v okolí Ríma alebo väčších miest, neboli obmedzené priestorom, najznámejšie sú z Kampánie, Etrúrie alebo ústia Tiberu

- pôvodne vidiecky statok, postupne sídlo, ktoré si bohatí stavali na svojich statkoch, aby tam trávili svoj voľný čas, poľnohospodárska funkcia zostáva zachovaná

- môže zaberáť aj niekoľko tisíc štvorcových metrov, priestor umožňuje zriadenie záhrady – geometrické priestory so skalkami a pavilónmi, voda

- niektorí jednotlivci - niekoľko víl (Cicero – 8)

- obytná časť sa podobala obytnému mestskému domu, ale bola tu väčšia voľnosť pri rozvrhnutí miestností, nechýbali tam samostatné kúpele

- dom bol obklopený záhradami a parkami, vodným nádržami, palestrami, knižnicami, čítárňami

- výzdoba – maľby, mozaiky, umelecké predmety

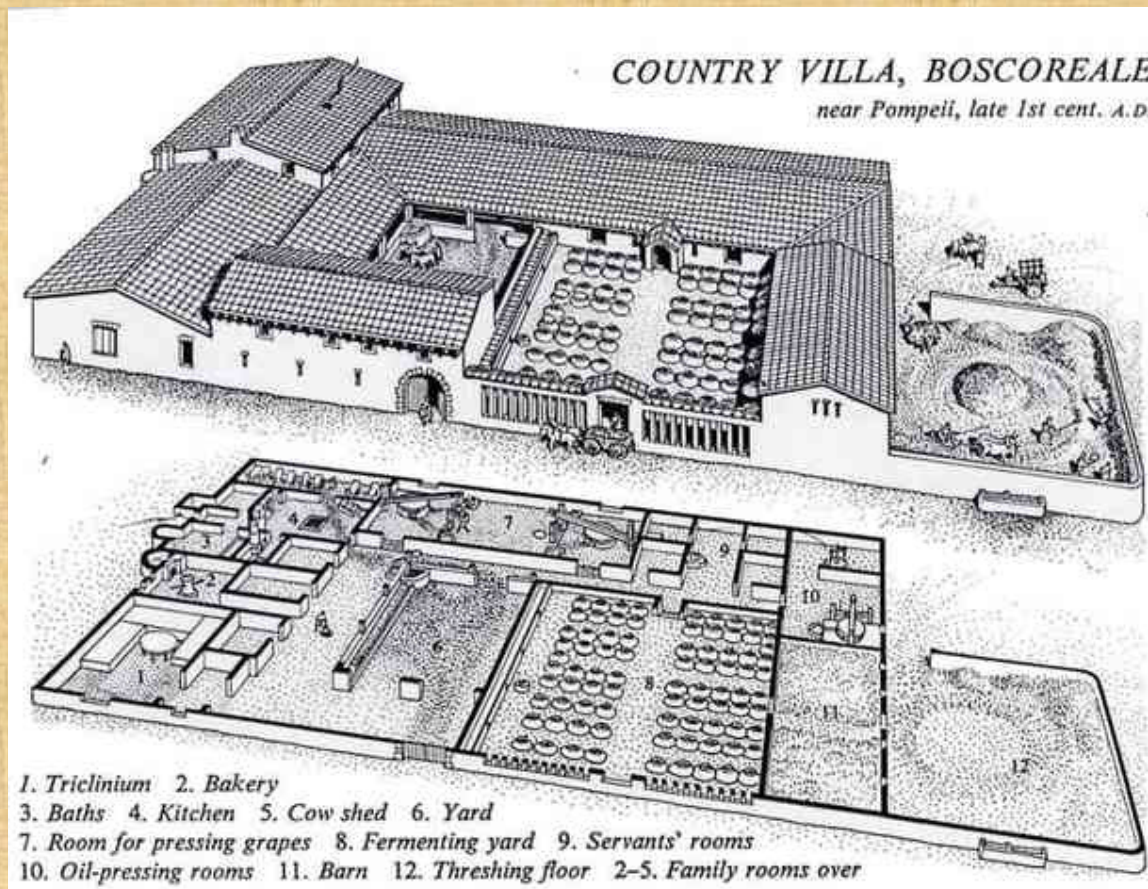
napr. Tiberiova villa na Capri, Hadriánova villa v Tivoli

Villa rustica

- vidiecky dom – stredisko správy a výroby veľkostatku, ubytovanie pracovníkov, otrokov, ustajnenie dobytku, uloženie hospodárskeho náradia, spracovanie poľnohospodárskych produktov
- veľkosť – podľa rozmeru pozemku a obyvateľoch domu (správca alebo majiteľ pozemkov)
- obytný priestor väčšinou oddelený od hospodárskej časti
- súčasťou boli: chlievy, kurníky, lisovne na víno a olej, skladiská vína, senník, stodoly, mlyn, sýpky, čistiarne a práčovne, niekedy aj vlastné tehlárne alebo železné huty

Zariadenie

- skromné – lehátka (*lectus*) – vysoké nohy, drevené alebo kovové, matrace vypchaté vlnou alebo sušenými travinami, na matracoch boli podušky, vankúše a prikrývky, vykladali sa perleťou, slonovinou, bronzové alebo strieborné aplikácie, čelo postele bolo vytvarované do podoby zvieracích hláv, pri posteli nízka stolička
- na sedenie slúžili rôzne stoličky, kreslá a lavice
- najdrahších kusom nábytku bol stôl – *mensa* – v každej domácnosti ich bolo niekoľko, prepychové prevedenie, väčšinou sa dali dosky zložiť a preto v domácnosti niekoľko (Seneca – 500)
- skrine – odložené v nich boli obuv, riad, zvitky
- truhlica – uchovávanie látok a odevov
- vybavenie kuchyne – panvice, kotle, hrnce, naberačky, vedrá, misky, misy, tanieri, nože, lyžice, vidličky

Vykurovanie – *hypocaustum*

Osvetlenie - lampy (*lucerna*)
a svietniky (*candelabra*)

Pohreb

- umieranie – zosnulý položený na zem, spoločná matka všetkých, príbuzní zavolali jeho meno, umyli ho a obliekli do bielej tógy, prípadne slávnostného odevu, ktorý prislúchal jeho úradu
- pod jazyk minca na prevoz po rieke Styx a niekoľko dní bol vystavený v átriu nohami k východu, pred domom jedľová alebo cyprišová vetva na znak smútku, členovia rodiny sa neumývali a muži sa neholili

- pohreb chudobných spravidla večer alebo v noci po úmrtí, jednoduchý obrad mimo územia mesta – pohrebný sprievod vyšiel z domu
- bohatší Rimania – veľký smútočný sprievod – nosiči pochodní a sviečok, hudobníci, komici, plačky, figuranti nesúci posmrtné masky predkov, nosítka so zosnulým, príbuzní, prepustenci a priatelia
- pri pohreboch dôležitých osobností sa sprievod zastavil na *fore*, aby tam bola prednesená smútočná reč
- pri pohrebe vojvodcov a cisárov sa obradu zúčastňovalo aj vojsko
- pohrebnú hranicu zapálil príbuzný alebo priateľ

- pozostatky boli umyté vo víne alebo mlieku, vložené do urny alebo sarkofágu

- vložené do hrobu, hrobky, kolumbária alebo katakomb

- po pohrebe sa hned' vykonala očistná obeta Lárom, smútok trval 9 dní a po jeho skončení sa mohlo začať jednať o dedičstve
- pamiatke zosnulého bola venovaná veľká pozornosť – slávnostné hostiny, obety v deň narodenín, úmrtia, parentálií
- hrobky sa budovali pozdĺž ciest vedúcich z mesta – líšili sa podľa sociálneho postavenia – otroci boli pochovávaní do spoločných hrobov, existovali kolumbáriá – urnové háje, prípadne rodinné hrobky, ktorých okolie bolo upravované do tvaru záhrad
- hroby označené kamennou stélou s menom a titulmi zosnulého

